Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNE ODVJETNICE
TAMARE ĆAPETA
od 16. siječnja 2025.[1]

Predmet C-600/23

Royal Football Club Seraing
protiv
Fédération Internationale de Football Association (FIFA),
Union Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL (URBSFA),
Union européenne des Sociétés de Football Association (UEFA),
uz sudjelovanje:
Doyen Sports Investment Ltd

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputio Cour de cassation (Kasacijski sud, Belgija))

„Zahtjev za prethodnu odluku – Pravni lijekovi – Djelotvorna sudska zaštita – Članak 47. Povelje – Statut FIFA-e – Sportski arbitražni sud – Usklađenost arbitražnog pravorijeka s pravom Unije koju ispituje sud treće zemlje – Nacionalna pravila kojima se dodjeljuje pravomoćnost”

I. Uvod

1. „Bilo to dobro ili loše, rijetko je koja strast toliko raširena i toliko duboko povezuje cijeli svijet kao strast prema sportu. Njegova je simbolika često zadivljujuća. Pobuđuje najplemenitije ljudske osobine (sportski duh, težnja za izvrsnošću, osjećaj zajedništva) i one najniže (smicalice i nemiri). Riječ je i o velikom međunarodnom biznisu. Sposobnost sporta da djeluje poticajno na velik broj ljudi naprosto je nevjerojatna, tako da prirodno snažno privlači one koji bi njegovu čaroliju iskoristili za vlastite potrebe. Glad za političkim utjecajem i novcem pokreće srce u poslovnom odijelu snagom jednako iskonskom koju imaju snovi o slavi koji okupiraju trkačev sportski dres. […] U središtu pitanja nadzora je pitanje krajnje nadležnosti za utvrđivanje pravnih pravila i rješavanje sporova[2].”

2. Te su riječi danas jednako istinite kao što su bile i 1993. kad su prvi put objavljene. U ovom je predmetu riječ o pitanju nadzora, konkretnije, o odnosu između sustava Fédération Internationale de Football Association’s (FIFA) za rješavanje sporova pred Courtom of Arbitration for Sport (Sportski arbitražni sud, Švicarska; u daljnjem tekstu: CAS) i načela djelotvorne sudske zaštite na temelju prava Unije.

[1] Izvorni jezik: engleski

[2] Paulsson, J., „Arbitration of international sports disputes”, *Arbitration International*, sv. 9. (4), 1993., str. 359.

II. Činjenice u glavnom postupku

A. Sudionici

3. Tužitelj, Royal Football Club Seraing, sa sjedištem u Seraingu, Belgija, neprofitna je udruga osnovana u skladu s belgijskim pravom koja upravlja nogometnim klubom Seraing, koji je član Uniona Royale Belge des Sociétés de Football Association ASBL (Belgijski kraljevski nogometni savez, u daljnjem tekstu: URBSFA).

4. Kako to pojašnjava sud koji je uputio zahtjev, tijekom sezone 2013./14. klub je preuzela nova uprava s „ambicijom dovođenja kluba […] u belgijsku, pa i međunarodnu, elitu". Klub se „trenutačno još uvijek razvija u 1. amaterskom razredu, što je predsoblje profesionalnog nogometa u kojem opravdano želi što prije zaigrati, što podrazumijeva mogućnost sportskog i financijskog pojačanja".

5. Treća stranka u postupku, koja podupire tužitelja, Doyen Sports Investment Limited (u daljnjem tekstu: Doyen Sports), privatno je društvo osnovano u skladu s malteškim pravom sa sjedištem u Sliemi, Malta. Njegova se trgovinska djelatnost pretežno odnosi na pružanje financijske pomoći nogometnim klubovima u Europi [3].

6. Prva tužena stranka, FIFA, neprofitna je udruga osnovana u skladu sa švicarskim pravom, sa sjedištem u Zürichu (Švicarska). Ona okuplja nacionalne udruge odgovorne za organizaciju nogometa i nadzor nad njime u njihovim zemljama.

7. Druga tužena stranka, Union européenne des Sociétés de Football Association (UEFA), neprofitna je udruga osnovana u skladu sa švicarskim pravom, sa sjedištem u Nyonu (Švicarska), te okuplja nacionalne udruge europskog kontinenta.

8. Treća tužena stranka, URBSFA, sa sjedištem u Bruxellesu (Belgija), belgijska je neprofitna udruga koja je članica UEFA-e i FIFA-e.

B. FIFA-ina pravila na koja se odnosi spor

9. FIFA je donijela „Pravilnik o statusu i transferima igrača" (u daljnjem tekstu: Pravilnik STI) [4] kojim se utvrđuju opća i obvezujuća pravila u vezi sa statusom igrača i njihovim pravom sudjelovanja u organiziranom nogometu. Određene odredbe tog pravilnika izravno su obvezujuće za nacionalne udruge, a ostale odredbe svaka udruga mora uključiti u vlastiti pravilnik.

[3] Na temelju njegova statuta, predmet je njegova poslovanja, među ostalim: (a) kupnja nogometaša, trenera i menadžera; (b) prezentacija nogometaša, trenera i menadžera; (c) transfer igrača, trenera i menadžera između različitih klubova; (d) prezentacija klubova; (e) ostvarivanje koristi od nogometnih klubova ili igranje aktivne uloge u njihovu svakodnevnom upravljanju, poštujući pritom pravilnik FIFA-e i sve druge relevantne nacionalne ili međunarodne pravilnike i (f) davanje zajmova nogometnim klubovima.

[4] Dostupan na: https://digitalhub.fifa.com/m/69b5c4c7121b58d2/original/Regulations-on-the-Status-and-Transfer-of-Players-June-2024-edition.pdf

10. U priopćenju za medije od 26. rujna 2014. FIFA je izjavila da je „radi zaštite integriteta nogometa i igrača, izvršni odbor donio načelnu odluku prema kojoj se zabranjuje vlasništvo trećih strana nad ekonomskim pravima igrača (u daljnjem tekstu: VTS) i uvodi se prijelazno razdoblje”[5].

11. Okružnim pismom od 22. prosinca 2014. upućenim svojim članovima FIFA je nacionalne udruge, među kojima i URBSFA-u, obavijestila da je njezin izvršni odbor na sjednici od 18. i 19. prosinca 2014. odobrio „nove odredbe koje treba uvrstiti u Pravilnik [STI] kad je riječ o vlasništvu trećih strana nad ekonomskim pravima igrača i utjecaju trećih strana na klubove”, uz pojašnjenje da na snagu stupaju 1. siječnja 2015. te da moraju biti uvrštene na popis odredbi koje su obvezujuće na nacionalnoj razini.

12. U skladu s novim pravilima, (i.) od 1. svibnja 2015. potpuno se zabranjuje sklapanje novih sporazuma protivnih zabrani VTS-a; (ii.) ugovori se još mogu sklopiti i stupiti na snagu od 1. siječnja do 30. travnja 2015., ali su valjani samo jednu godinu od njihova sklapanja; (iii.) ugovori koji su sklopljeni i koji su stupili na snagu prije 1. siječnja 2015. i dalje se primjenjuju do datuma njihova isteka, ali se ne mogu produljiti nakon tog datuma.

13. Treća strana, u smislu tih pravila, je svaka „strana koja nije igrač koji je predmet transfera, jedan od dvaju klubova između kojih se transfer tog igrača odvija ili bilo koji klub za koji je igrač bio registriran”[6].

C. Ugovori trećih strana o kojima je riječ

14. Royal Football Club Seraing je 30. siječnja 2015. sklopio sporazum s društvom Doyen Sports na ugovorno razdoblje do 1. srpnja 2018. Tim se sporazumom predviđa mogućnost sklapanja budućih posebnih ugovora o financiranju bilo kojeg igrača tužitelja kojeg sporazumno odaberu dvije strane i uređuje prijenos ekonomskih prava trojice imenom navedenih igrača. Društvo Doyen Sports postalo je vlasnikom 30 % „financijske vrijednosti prava povezanih sa savezom” tih igrača, pri čemu se Royal Football Club Seraing obvezao da neće „neovisno i autonomno” na treću stranu prenijeti svoj udio u ekonomskim pravima tih igrača.

15. Royal Football Club Seraing i Doyen Sports su 7. srpnja 2015. sklopili drugi sporazum, sličan sporazumu od 30. siječnja 2015., o prijenosu 25 % ekonomskih prava još jednog igrača.

D. Arbitražni pravorijek

16. Stegovno povjerenstvo FIFA-e je 4. rujna 2015. Royal Football Club Seraing proglasilo krivim za povredu prethodno navedenih FIFA-inih pravila jer je sklopio dva sporazuma te mu je zabranilo registraciju igrača tijekom četiri razdoblja registracije (dvije godine) i izreklo mu novčanu kaznu od 150 000 švicarskih franaka (CHF).

[5] „Nogometaši imaju tri vrste prava: prava povezana sa savezom, radno pravo i ekonomsko pravo […]. Prava povezana sa savezom odnose se na nogometaševo pravo i obvezu da se registrira u krovnoj udruzi (primjerice Nogometna federacija Sjedinjenih Američkih Država) zemlje u kojoj se nalazi njegov klub […]. Druga vrsta prava koju nogometaš ima je radno pravo koje se odnosi na ugovor o radu […]. Treće i posljednje pravo koje nogometaš ima je njegovo ekonomsko pravo. […] Dok prava povezana sa savezom i radna prava isključivo imaju klubovi i igrači, to nije slučaj s ekonomskim pravima igrača , što je omogućilo trećim stranama da sklope ugovore s igračima za prijenos njihovih ekonomskih prava kako bi mogli naplatiti naknadu za transfer koju klubovi plaćaju za igrače”. Williams, B., „The fate of third party ownership of professional footballers' rights: Is a complete prohibition necessary”, *Texas Review of Entertainment & Sports Law*, sv. 10., 2008., str. 79., na str. 83.

[6] Pravilnik STI, „Definicije”, t. 14.

17. Žalbeno povjerenstvo FIFA-e 7. siječnja 2016. odbilo je žalbu udruge Royal Football Club Seraing protiv te odluke.

18. Royal Football Club Seraing podnio je 9. ožujka 2016. žalbu protiv te odluke od 7. siječnja 2016. CAS-u, u skladu s pravilima o arbitraži iz Statuta FIFA-e[7].

19. U pravorijeku od 9. ožujka 2017. CAS je smatrao da mjerodavno pravo obuhvaća propise FIFA-e i švicarskog prava, uključujući Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (EKLJP) te pravo Unije, osobito odredbe Ugovorâ u području slobodnog kretanja i tržišnog natjecanja[8].

20. CAS je zaključio da su nove odredbe Pravilnika STI zakonite. Kad je riječ o stegovnoj odluci FIFA-e, CAS je skratio zabranu registracije igrača na tri razdoblja registracije i potvrdio novčanu kaznu.

21. Tužitelj je 15. svibnja 2017. Tribunalu fédéral (Savezni sud, Švicarska) podnio zahtjev za poništenje arbitražnog pravorijeka od 9. ožujka 2017. Taj je sud odbio taj zahtjev presudom od 20. veljače 2018.

E. Spor zbog kojeg je pokrenut glavni postupak

22. Društvo Doyen Sports je 3. travnja 2015. Tribunalu de commerce francophone de Bruxelles (Trgovački sud u Bruxellesu za postupke na francuskom jeziku, Belgija) podnijelo tužbu protiv FIFA-e, UFEA-e i URBSFA-e, a Royal Football Club Seraing intervenirao je u taj postupak 8. srpnja 2015.

23. Tužitelj je od tog suda zahtijevao, među ostalim, da utvrdi nezakonitost, u odnosu na pravo Unije, potpune zabrane praksi isključenih na temelju novih pravila Pravilnika STI (VTS i ulaganje trećih strana („third-party investment”)). Konkretnije, tvrdi da se ta zabrana protivi pravu na slobodno kretanje kapitala, pravu na slobodno pružanje usluga, pravu na slobodno kretanje radnika i pravu tržišnog natjecanja.

24. Nadalje, u skladu s člankom 1382. prijašnjeg belgijskog Codea civil (Građanski zakonik), tražio je provizorni iznos od 500 000 eura na ime naknade štete pretrpljene zbog primjene novih pravila Pravilnika STI.

25. Presudom od 17. studenoga 2016. Tribunal de commerce francophone de Bruxelles (Trgovački sud u Bruxellesu za postupke na francuskom jeziku) proglasio se nenadležnim za odlučivanje o tim zahtjevima tužitelja. Royal Football Club Seraing podnio je 19. prosinca 2016. žalbu protiv te odluke Couru d’appel de Bruxelles (Žalbeni sud u Bruxellesu, Belgija)[9].

[7] Na ovaj se predmet primjenjuje verzija Statuta FIFA-e iz 2016. koja je dostupna na: https://www.icsspe.org/system/files/FIFA%20Statutes.pdf. Statut FIFA-e koji je izmijenjen 2024. dostupan je na: https://digitalhub.fifa.com/m/16d1f7349fa19ade/original/FIFA-Statutes-2024.pdf.

[8] Te su se odredbe smatrale imperativnim odredbama stranog prava u smislu članka 19. švicarskog Loi fédérale du 18 décembre 1987 sur le droit international privé (Savezni zakon o međunarodnom privatnom pravu od 18. prosinca 1987.).

[9] Prema tome, ta je žalba podnesena nakon što je tužitelj podnio žalbu CAS-u, ali prije nego što je CAS donio arbitražni pravorijek.

26. U žalbenom postupku Royal Football Club Seraing zahtijevao je utvrđenje odgovornosti FIFA-e, UEFA-e i URBFSA-e na temelju nacionalnog prava. Tvrdio je da su tri tužene stranke, time što su mu zabranile sklapanje sporazuma o ulaganju trećih strana ili vlasništvu trećih strana, povrijedile pravo Unije i da su mu zbog te povrede prava Unije uskraćena sredstva za financiranje ili razvoj te da su stegovne kazne imale štetne posljedice.

27. Tužitelj je zahtijevao od Coura d'appel de Bruxelles (Žalbeni sud u Bruxellesu) da utvrdi nezakonitost članka 18.*bis* i članka 18.*ter* Pravilnika STI jer se njima povređuju pravo Unije i EKLJP, za što je, prema njegovu mišljenju, odgovorna FIFA.

28. CAS-ov arbitražni pravorijek i presuda Tribunala fédéral (Savezni sud) kojima se odbija tužba za poništenje tog pravorijeka koju je podnio tužitelj, navedena u točkama 19. do 21. ovog mišljenja, doneseni su dok je žalbeni postupak bio u tijeku. To je utjecalo na presudu Coura d'appel de Bruxelles (Žalbeni sud u Bruxellesu) na sljedeći način.

29. Cour d'appel de Bruxelles (Žalbeni sud u Bruxellesu) odlučio je 12. prosinca 2019. da iz nacionalnog prava proizlazi da je arbitražni pravorijek pravomoćan od datuma njegova donošenja, a da pritom nije potrebno prethodno pokrenuti postupak egzekvature. Smatrao je da je CAS-ov pravorijek konačan i da je postao pravomoćan nakon što je Tribunal fédéral (Savezni sud) 20. veljače 2018. odbio tužbu za njegov poništenje.

30. Kao što se to pojašnjava u zahtjevu za prethodnu odluku, u skladu s člankom 22. stavkom 1. belgijskog Loi portant le Code de droit international privé (Zakon o Zakoniku o međunarodnom privatnom pravu), svaka strana presuda koja je izvršiva u državi u kojoj je donesena priznaje se *de jure* u Belgiji a da nije potrebno pokretati nikakav postupak. Cour d'appel de Bruxelles (Žalbeni sud u Bruxellesu) stoga je presudu od 20. veljače 2018. Tribunala fédéral (Savezni sud) proglasio pravomoćnom, zbog čega tužitelj nije mogao pred Courom d'appel de Bruxelles (Žalbeni sud u Bruxellesu) dovoditi u pitanje valjanost CAS-ova pravorijeka.

31. Tim se pravorijekom, među ostalim, odlučuje o spornom pitanju usklađenosti novih pravila Pravilnika STI s pravom Unije. Posljedica toga je da Cour d'appel de Bruxelles (Žalbeni sud u Bruxellesu) ne može odlučivati o mogućim povredama prava Unije i stoga ne može ni uputiti ta pitanja Sudu.

32. Cour d'appel de Bruxelles (Žalbeni sud u Bruxellesu) odbacio je žalbene razloge koji se temelje na povredi prava Unije i prava zajamčenih EKLJP-om kao nedopuštene ili ih je odbio kao neosnovane. Odlučio je i da nije osnovan žalbeni razlog u vezi s nezakonitošću stegovnih kazni koji se temelji na prisilnoj prirodi arbitraže jer nijedna od stranaka u arbitražnom postupku nije osporavala CAS-ovu nadležnost.

33. Presudom od 12. prosinca 2019. Cour d'appel de Bruxelles (Žalbeni sud u Bruxellesu) stoga je odbio žalbu podnesenu protiv presude od 17. studenoga 2016. Tribunala de commerce francophone de Bruxelles (Trgovački sud u Bruxellesu za postupke na francuskom jeziku) i odlučio da su zahtjevi koje je iznio Royal Football Club Seraing neosnovani.

34. Royal Football Club Seraing podnio je žalbu protiv te presude sudu koji je uputio zahtjev, odnosno Couru de cassation (Kasacijski sud, Belgija).

III. Prethodna pitanja i postupak pred Sudom

35. U tim je okolnostima Cour de cassation (Kasacijski sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Protivi li se članku 19. stavku 1. [UFEU-a], u vezi s člankom 267. [UFEU-a] i člankom 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima [(u daljnjem tekstu: Povelja)], primjena odredbi nacionalnog prava kao što su članak 24. i članak 1713. stavak 9. belgijskog Codea judiciaire (Zakonik o sudovima), kojima se utvrđuje načelo pravomoćnosti, na arbitražni pravorijek čiju je usklađenost s pravom [U]nije ispitao sud države koja nije članica [Europske] [u]nije [koji] nije ovlašten Sudu Europske unije uputiti prethodno pitanje?

2. Protivi li se članku 19. stavku 1. [UEU-a], u vezi s člankom 267. [UFEU-a] i člankom 47. [Povelje], primjena pravila nacionalnog prava kojim se arbitražnom pravorijeku, čiju je usklađenost s pravom [U]nije ispitao sud države koja nije članica [Europske] [u]nije [koji] nije ovlašten Sudu Europske unije uputiti prethodno pitanje, daje dokazna snaga u odnosu na treće strane, osim ako one ne dokažu suprotno?”

36. Pisana očitovanja podnijeli su Royal Football Club Seraing, Doyen Sports, FIFA, URBSFA, UEFA, belgijska, njemačka, francuska i litavska vlada te Europska komisija.

37. Na raspravi održanoj 1. listopada 2024. Royal Football Club Seraing, Doyen Sports, FIFA, URBSFA, UEFA, belgijska, grčka, francuska, litavska i nizozemska vlada te Europska komisija iznijeli su usmena očitovanja.

IV. Analiza

38. Bilo to dobro ili loše (u skladu s duhom uvodnog citata)[10], sport je danas organiziran kao samostalan sustav u okviru kojeg sportske organizacije, koje su ponekad vrlo utjecajne i imućne, izvršavaju regulatorne ovlasti[11]. To svakako vrijedi za nogomet, u kojem je FIFA glavna regulatorna organizacija. Klubovi i sportaši moraju slijediti pravila koja je donijela FIFA kako bi sudjelovali.

39. Sport je istodobno gospodarska djelatnost. Stoga je bavljenje sportom obuhvaćeno odredbama prava Unije koje su primjenjive kad je riječ o toj gospodarskoj djelatnosti[12]. Sud je utvrdio da se na sport primjenjuju pravila o slobodnom kretanju, pravo tržišnog natjecanja i opća načela prava Unije, među kojima osobito načelo proporcionalnosti i nediskriminacije[13].

[10] Vidjeti u tom pogledu i Maduro, M. P. i Weiler, J. H. H., „‚Integrity', ‚independence' and the internal reform of FIFA: A view from the trenches” u Geeraert, A. i van Ekeren, F. (ur.), *Good Governance in Sport – Critical Reflections*, Routledge, 2022., str. 129. do 136.

[11] U nedavnom predmetu nezavisni odvjetnik M. Szpunar naveo je da je „[…] često […] teško zanijekati da neki privatni subjekti djeluju slično državi, bilo pukim utjecajem svoje ekonomske moći ili zbog načina na koji donose ‚pravila'” […]. Mišljenje nezavisnog odvjetnika M. Szpunara u predmetu FIFA (C-650/22, EU:C:2024:375, t. 33.). Na temelju toga je zaključio da se na FIFA-u doista primjenjuju pravila o slobodnom kretanju. Još jedan primjer koji pokazuje da FIFA ima ulogu sličnu državnoj i regulatornu ovlast jest činjenica da je 2017. objavila vlastitu politiku zaštite ljudskih prava. Vidjeti u pogledu njezina djelomičnog uspjeha Mercado Jaén, P. J., Bistaraki, A. i Schubert, M., „Between rhetoric and reality: Effects of FIFA's human rights policy on its organisational structures and procedures”, *International Journal of Sport Policy and Politics*, sv. 16. (3), 2024., str. 499.

[12] Sud je smatrao da je to slučaj još od presude od 12. prosinca 1974., Walrave i Koch (36/74, EU:C:1974:140, t. 4.). Vidjeti presude od 4. listopada 2024., FIFA (C-650/22, EU:C:2024:824, t. 75.) i od 21. prosinca 2023., European Superleague Company (C-333/21, EU:C:2023:1011, t. 83.).

[13] Presuda od 21. prosinca 2023., European Superleague Company (C-333/21, EU:C:2023:1011, t 85. do 88.)

40. Statutom FIFA-e zahtijeva se da svaki spor koji može nastati u odnosu na njezina sportska pravila treba riješiti u okviru njezina vlastitog sustava za rješavanje sporova, u kojem se CAS određuje kao isključivo i obvezno žalbeno tijelo.

41. Međutim, kada FIFA-ino pravilo ili odluka koja se temelji na takvom pravilu potencijalno povređuje pravo pojedinca koje se temelji na pravu Unije, ustavnim sustavom Europske unije tom se pojedincu dodjeljuje pravo na djelotvornu sudsku zaštitu koje je danas navedeno u članku 47. Povelje.

42. U skladu s člankom 19. stavkom 1. UEU-a, čije tumačenje traži sud koji je uputio zahtjev, države članice obvezne su osigurati da subjekti prava Unije doista ostvaruju to temeljno pravo [14]. To znači da države članice moraju osigurati da pojedinac koji tvrdi da je povrijeđeno njegovo pravo izvedeno iz prava Unije ima pristup [15] zakonom prethodno ustanovljenom neovisnom sudu [16] koji je nadležan pokrenuti prethodni postupak pred Sudom na temelju članka 267. UFEU-a [17].

43. Sudsku zaštitu prava izvedenih iz prava Unije, navodno povrijeđenih FIFA-inim pravilima, koja su u CAS-ovu pravorijeku potvrđena kao valjana, stoga treba osigurati sud koji odgovara definiciji „suda” na temelju članka 267. UFEU-a.

44. To nisu ni CAS ni Tribunal fédéral (Savezni sud) koji je nadležan nadzirati njegove pravorijeke. Stoga njihova ocjena usklađenosti FIFA-inih pravila s pravima izvedenima iz prava Unije ne ispunjava zahtjev djelotvorne sudske zaštite u pravu Unije.

45. To nas dovodi u ovaj postupak. On proizlazi iz spora pred „sudom” u smislu članka 267. UFEU-a.

46. Stranke su pred belgijskim sudovima tvrdile da ih je FIFA-ina zabrana VTS-a spriječila da ostvaruju prava koja su im zajamčena pravom Unije. Stoga su zatražile utvrđenje neusklađenosti tih FIFA-inih pravila s pravom Unije, koja je CAS u međuvremenu potvrdio kao valjana, te su podnijele zahtjev za naknadu štete koja im je zbog toga nastala.

47. Za sada je sve u redu. Iz prethodno navedenog moglo bi se zaključiti da su stranke imale pristup sudu koji je nadležan pokrenuti prethodni postupak. Međutim, načelo djelotvorne sudske zaštite ipak može biti povrijeđeno jer nadležni sudovi nisu mogli pružiti djelotvoran pravni lijek zbog pravila nacionalnog (belgijskog) prava, u skladu s kojim su CAS-ovi pravorijeci, koje je potvrdio Tribunal fédéral (Savezni sud), pravomoćni. Tim ih se pravilom, kako to pojašnjava sud koji je uputio zahtjev, sprečava da u ovom slučaju ispitaju usklađenost FIFA-inih pravila s pravom Unije.

[14] Presuda od 27. veljače 2018., Associação Sindical dos Juízes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, t. 34.). Vidjeti i presudu od 22. veljače 2022., RS (Učinak presuda ustavnog suda) (C-430/21, EU:C:2022:99, t. 39. i navedena sudska praksa).

[15] Kao što je to Sud utvrdio još u presudi od 15. svibnja 1986., Johnston (222/84, EU:C:1986:206, t. 18. i 19.).

[16] Vidjeti u pogledu zahtjeva neovisnosti suda presudu od 24. lipnja 2019., Komisija/Poljska (Neovisnost Vrhovnog suda) (C-619/18, EU:C:2019:531, t. 57. i 58., 71. do 77.); vidjeti u pogledu zahtjeva da je sud prethodno ustanovljen zakonom presudu od 6. listopada 2021., W. Ż. (Vijeće za izvanrednu kontrolu i javne poslove pri Vrhovnom sudu – imenovanje) (C-487/19, EU:C:2021:798, t. 126. do 130.).

[17] Presuda od 6. listopada 2021., Consorzio Italian Management e Catania Multiservizi (C-561/19, EU:C:2021:799, t. 51.), u kojoj je Sud na temelju članka 47. Povelje opravdao postojanje obveze sudova koji odlučuju u zadnjem stupnju da navedu razloge zbog kojih su odlučili da neće pokrenuti postupak. To pokazuje da Sud smatra da je prethodni postupak način za ostvarenje načela djelotvorne sudske zaštite. Vidjeti i presudu od 23. studenoga 2021., IS (Nezakonitost rješenja kojim se upućuje zahtjev za prethodnu odluku) (C-564/19, EU:C:2021:949, t. 76.), u kojoj je Sud smatrao da bi „[o]graničavanje nacionalnih sudova u korištenju ovlašću koja im je dodijeljena člankom 267. UFEU-a imalo […] za učinak ograničavanje djelotvorne sudske zaštite prava koje pojedinci imaju na temelju prava Unije”.

48. Protivi li se načelu djelotvorne sudske zaštite takvo pravilo?

49. Čini mi se očitim da je odgovor potvrdan.

50. Međutim, u pisanim očitovanjima i na raspravi postavilo se općenitije pitanje: zahtijeva li se pravom Unije poseban pravni lijek koji je dostatan za pružanje djelotvorne sudske zaštite kad je riječ o arbitražnim pravorijecima u sportu? Stoga ću ukratko razmotriti i to pitanje.

51. Moja je analiza strukturirana na sljedeći način. Najprije ću pojasniti organizaciju FIFA-ina mehanizma za rješavanje sporova (odjeljak A). Zatim ću iznijeti svoje mišljenje o tome kako treba odgovoriti na dva prethodna pitanja (odjeljci B i C), pri čemu će naglasak biti na prvom pitanju.

A. CAS u skladu sa Statutom FIFA-e

52. Predsjednik Međunarodnog olimpijskog odbora (u daljnjem tekstu: MOO) Juan Antonio Samaranch iznio je 1981. ideju o posebnom sudu za sport. CAS je počeo s djelovanjem 1984., nakon što je MOO ratificirao njegov statut. Predsjednik MOO-a Samaranch navodno se nadao da će CAS postati „vrhovni sud za svjetski sport” [18]. Na CAS-ovoj internetskoj stranici, na kojoj je iznesena njegova povijest, navodi se da „CAS-ova nadležnost ni na koji način ne bi trebala obvezivati sportaše ili federacije, nego slobodno biti na raspolaganju strankama” [19].

53. Na početku se većina sportskih organizacija, uključujući FIFA-u, nije obraćala CAS-u [20]. Međutim, mnogo toga se promijenilo od 1984.

54. Teoretičari prava Unije govore o značajnoj promjeni uloge CAS-a nakon presude Suda u predmetu Bosman 1995. [21]. Broj CAS-ovih arbitražnih pravorijeka naglo je porastao nakon 1995. Stoga je FIFA, iako prvotno tomu nije bila sklona, uključila u svoj statut arbitražnu klauzulu kojom se CAS određuje kao nadležan sud za takve sporove. Prvotno je CAS-ova nadležnost u sporovima u području nogometa bila fakultativna [22].

55. Međutim, danas je CAS-ova nadležnost u nogometu, kao što se to predviđa Statutom FIFA-e, isključiva i obvezna.

56. Člankom 57. stavkom 1. Statuta FIFA-e priznaje se CAS-ova nadležnost za rješavanje sporova između FIFA-e, saveza koji su njezini članovi, konfederacija, liga, klubova, igrača, službenih osoba, nogometnih posrednika i licenciranih posrednika za ugovaranje utakmica.

[18] McLaren, R. H., „Twenty-five years of the Court of Arbitration for Sport: A look in the rear-view mirror”, *Marquette Sports Law Review*, sv. 20., 2010., str. 305., na str. 306.

[19] Dostupna na: https://www.tas-cas.org/en/general-information/history-of-the-cas.html.

[20] Nafziger, J. A. R., „International aports law: A replay of characteristics and trends”, *American Journal of International Law*, sv. 86., 1992., str. 489., na str. 508.

[21] Presuda od 15. prosinca 1995., Bosman (C-415/93, EU:C:1995:463). Vidjeti u tom pogledu Duval, A., „The Court of Arbitration for Sport and EU law: Chronicle of an encounter”, *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, sv. 22. (2), 2015., str. 224., na str. 226.

[22] Europski sud za ljudska prava (ESLJP) pojasnio je u predmetu Mutu i Pechstein da se FIFA-inim pravilima iz 2001. ne sprečava igrače da pristupe redovnim sudovima i da ona stoga ne dovode do prisilne arbitraže. Presuda ESLJP-a od 4. veljače 2019., Mutu i Pechstein protiv Švicarske, CE:ECHR:2018:1002JUD004057510, t. 116.

57. Žalba koja nema suspenzivan učinak može se podnijeti CAS-u protiv konačnih odluka tijela FIFA-e i odluka konfederacija, saveza koji su članovi FIFA-e ili liga [23]. Te se žalbe moraju podnijeti CAS-u u roku od 21 dana od dana primitka obavijesti o odluci protiv koje je podnesena žalba a mogu se podnijeti tek nakon što se iscrpe sva ostala interna sredstva [24].

58. Naposljetku, člankom 59. Statuta FIFA-e predviđa se:

„1. Konfederacije, savezi članovi i lige obvezuju se priznati CAS kao neovisno pravosudno tijelo te se obvezuju na to da će njihovi članovi, pridruženi igrači i službene osobe poštovati CAS-ove odluke. Ista obveza primjenjuje se na nogometne posrednike i licencirane posrednike za ugovaranje utakmica.

2. Zabranjeno je obraćanje redovnim sudovima, osim ako to nije posebno utvrđeno pravilnicima FIFA-e. Obraćanje redovnim sudovima za sve vrste privremenih mjera također je zabranjeno.

3. Savezi u svoje statute ili pravilnike trebaju unijeti odredbu kojom se zabranjuje sporove u savezu ili sporove koji se odnose na lige, članove liga, klubove, članove klubova, igrače, službene osobe i druge službene osobe saveza, pokretati pred redovnim sudovima, osim ako pravilnici FIFA-e ili obvezujuće zakonske odredbe posebno predviđaju ili propisuju obraćanje redovnim sudovima. Umjesto obraćanja redovnim sudovima, potrebno je unijeti odredbu o arbitraži. Takvi sporovi pokreću se pred neovisnim i propisno sastavljenim arbitražnim sudom priznatim u skladu s pravilima saveza ili konfederacije, ili pred CAS-om.

Savezi osiguravaju i da se unutar njih provode ove odredbe, ako je potrebno uvođenjem takve obveze za svoje članove. Savezi izriču kazne svakoj strani koja ne poštuje tu obvezu i ne osigura da se žalbe protiv takvih kazni jednako tako isključivo podnose arbitraži, a ne redovnim sudovima.”

59. Prema tome, kao što je to također slučaj s arbitražnim sustavom International Skating Uniona (Međunarodna klizačka federacija, u daljnjem tekstu: ISU) [25], u skladu s FIFA-inim pravilima pokretanje spora u području nogometa pred CAS-om obvezno je i njegova je nadležnost isključiva. Doista, FIFA se pozivanjem na tu isključivu nadležnost usprotivila nadležnosti prvostupanjskog suda u glavnom postupku [26].

60. Jedini redovni sud koji može nadzirati CAS-ov arbitražni pravorijek je Tribunal fédéral (Savezni sud). Međutim, razlozi za nadzor arbitražnih pravorijeka koji provodi taj sud ograničeni su [27]. U presudi Semenya protiv Švicarske ESLJP je utvrdio da je nadzor CAS-ova pravorijeka koji je proveo Tribunal fédéral (Savezni sud) toliko ograničen da nije mogao osigurati zaštitu temeljnih prava [28].

[23] Vidjeti članak 58. stavak 1. Statuta FIFA-e. Međutim, u trećem podstavku te odredbe isključuje se CAS-ova nadležnost u žalbama koje se odnose na (a) kršenja pravila nogometne igre; (b) suspenzije do četiri utakmice ili do tri mjeseca (uz izuzetak odluka u vezi dopinga); i (c) odluke protiv kojih se žalba može podnijeti neovisnom i valjano konstituiranom arbitražnom sudu, priznatom prema odredbama saveza ili konfederacije.

[24] Članak 58. stavci 1. i 2. Statuta FIFA-e.

[25] Vidjeti presudu od 21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija (C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 223.).

[26] FIFA je to učinila i u sporu čije je upućivanje Sudu dovelo do presude od 4. listopada 2024., FIFA (C-650/22, EU:C:2024:824, t. 32.).

[27] Ti se razlozi navode u članku 190. švicarskog Saveznog zakona o međunarodnom privatnom pravu koji je dostupan na https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1988/1776_1776_1776/en. Taj sud može ukinuti arbitražni pravorijek kad je protivan javnom poretku, u smislu švicarskog prava.

[28] Presuda ESLJP-a od 11. srpnja 2023., Semenya protiv Švicarske, CE:ECHR:2023:0711JUD001093421, t. 234. do 240.

B. Prvo pitanje

61. Sud koji je uputio zahtjev prvim pitanjem u biti pita protivi li se načelu djelotvorne sudske zaštite nacionalno pravo kojim se arbitražnom pravorijeku dodjeljuje pravomoćnost, kad usklađenost s pravom Unije ispituje sud treće zemlje [29].

62. Ovo nije prvi put da se od Suda traži da protumači odnos između arbitraže i prava Unije te opseg sudskog nadzora arbitražnih pravorijeka. Zbog toga su svi sudionici postupka pred Sudom pokušali pronaći odgovore u ovom predmetu na temelju jednog od smjerova u sudskoj praksi Suda u pogledu arbitraže. Tako su, s jedne strane, razmatrali sudsku praksu proizišlu iz presuda Nordsee [30] i Eco Swiss [31] i, s druge strane, presudu Achmea [32].

63. Nakon što analiziram u kojoj mjeri ta dva smjera u sudskoj praksi mogu biti relevantna za FIFA-in arbitražni sustav (pododjeljci 1. i 2.), predložit ću Sudu da utvrdi posebno tumačenje koje je prikladno za obveznu arbitražu, kao što je ova koju CAS provodi u okviru FIFA-ina sustava za rješavanje sporova. Takvo je rješenje, prema mojem mišljenju, Sud već predložio u predmetu International Skating Union [33] (pododjeljak 3.).

1. Primjenjivost sudske prakse proizišle iz presuda Nordsee/Eco Swiss

64. FIFA, UEFA te belgijska, francuska i litavska vlada su na jedan ili drugi način redom tvrdile [34] da, u skladu s presudom Suda Eco Swiss, nacionalni sudovi mogu nadzirati poštuju li CAS-ovi pravorijeci koji potvrđuju valjanost FIFA-inih pravila javni poredak Unije,.

65. Podsjećam na to da se taj smjer u sudskoj praksi prvi put javio u presudi Nordsee, u kojoj je Sud smatrao da arbitražni sud koji odlučuje u trgovačkoj arbitraži, u kojoj stranke dobrovoljno sudjeluju, nije „sud" u smislu članka 267. UFEU-a [35].

66. Čak i ako je takav arbitražni sud obvezan primjenjivati pravo Unije a da pritom nema mogućnost uputiti zahtjev za prethodnu odluku, Sud nije utvrdio nikakav problem u tom pogledu jer se njegovi arbitražni pravorijeci mogu nadzirati u različitim postupcima pred sudovima država članica u skladu s nacionalnim pravom [36]. Konkretno, arbitražni pravorijeci nisu

[29] U svojim pisanim očitovanjima i na raspravi belgijska vlada tvrdila je da je sud koji je uputio zahtjev pogrešno iznio nacionalno pravo i da se pravom o kojem je riječ zapravo dopušta nadzor arbitražnog pravorijeka kad sudski nadzor provodi sud treće zemlje. Smatram da upućeno pitanje ne ovisi o pravilnom tumačenju belgijskog prava, nego prava Unije. Na nacionalnom je sudu da zatim, nakon što primi odgovor od Suda, primijeni to na predmet koji se pred njim vodi i da u skladu s tim tumači relevantno nacionalno pravo.

[30] Presuda od 23. ožujka 1982., Nordsee (102/81, EU:C:1982:107)

[31] Presuda od 1. lipnja 1999., Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269)

[32] Presuda od 6. ožujka 2018., Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158)

[33] Presuda od 21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija (C-124/21 P, EU:C:2023:1012)

[34] Francuska vlada tvrdila je na raspravi da se CAS-ova arbitraža odnosi isključivo na trgovačku arbitražu u smislu presude Eco Swiss. Iako se nogometne organizacije nisu tako jasno odredile, redom su tvrdile da se na CAS-ove arbitražne pravorijeke trebaju primjenjivati ograničenja utvrđena u toj presudi.

[35] Presuda od 23. ožujka 1982., Nordsee (102/81, EU:C:1982:107, t. 13.). Za kritiku takvog stajališta vidjeti Duval, A. (bilješka 21. ovog mišljenja), bilješka 31. Sud je utvrdio i da određeni arbitražni sudovi udovoljavaju tom standardu, ako su ustanovljeni zakonom, ako su im odluke obvezujuće za stranke i ako im nadležnost ne ovisi o suglasnosti potonjih. Vidjeti primjerice presude od 17. listopada 1989., Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund i Danmark (109/88, EU:C:1989:383, t. 7. do 9.) i od 12. lipnja 2014., Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta (C-377/13, EU:C:2014:1754, t. 22. do 35.); rješenje od 13. veljače 2014., Merck Canada (C-555/13, EU:C:2014:92, t. 16. do 18.).

[36] Sud je tako pojasnio da se „od redovnih sudova može zatražiti da ispitaju [pitanja prava Unije] ili u okviru pomoći koju pružaju arbitražnim sudovima […], odnosno u okviru nadzora […] arbitražnog pravorijeka […] [u] postupk[u] egzekvature ili [podnošenjem] bilo kojeg drugog pravnog sredstva predviđenog mjerodavnim nacionalnim zakonodavstvom". Presuda od 23. ožujka 1982., Nordsee (102/81, EU:C:1982:107, t. 14.).

izvršivi sami po sebi, nego je za njih najprije potrebno ishoditi egzekvaturu od „redovnog” suda. U takvom bi postupku ti nacionalni sudovi stoga imali mogućnost, ili obvezu, uputiti Sudu pitanje o tumačenju prava Unije.

67. Spor u predmetu EcoSwiss proizišao je iz takvog postupka izvršenja arbitražnog pravorijeka pred nacionalnim sudom. U presudi EcoSwiss Sud je prihvatio da ograničenje sudskog nadzora može biti u interesu učinkovitosti arbitražnog postupka [37]. Stoga se nacionalno pravilo kojim se sudski nadzor ograničava na pitanja javnog poretka smatralo prihvatljivim s gledišta prava Unije. U tom je predmetu Sud naveo da javni poredak Unije uključuje sadašnje članke 101. i 102. UFEU-a [38].

68. Što jest, a što nije obuhvaćeno javnim poretkom Unije, još nije sveobuhvatno objašnjeno [39]. Umjesto toga, Sud je na to pitanje odgovarao u konkretnom kontekstu pojedinih slučajeva [40]. Međutim, tumačenje tog pojma nije nužno u ovom predmetu. Važno je da je Sud u pogledu trgovačke arbitraže prihvatio da opseg sudskog nadzora arbitražnih pravorijeka može biti ograničen [41].

69. U kojoj se mjeri prethodno navedeni smjer u sudskoj praksi primjenjuje na CAS-ovu arbitražu u skladu sa Statutom FIFA-e?

70. Prema mojem mišljenju, postoje dva glavna razloga zbog kojih se ta arbitraža razlikuje od trgovačke arbitraže.

71. Prvi je razlog dobrovoljna priroda potonje, za razliku od obvezujuće prirode FIFA-inih arbitražnih pravila.

72. Glavno je obilježje trgovačke arbitraže, o kojoj je bila riječ u sudskoj praksi proizišloj iz presude EcoSwiss, da obje stranke slobodno prihvaćaju arbitražnu klauzulu [42]. Stranke dobrovoljnim odabirom takve arbitraže namjeravaju isključiti sudjelovanje redovnih sudova i mogućnost primjene određenih pravila pravnog sustava. Sud je uzeo u obzir tu prirodu i svrhu arbitraže u trgovačkim stvarima i stoga je zaključio da sudski nadzor pravorijeka koji iz toga proizlazi može biti ograničen na pitanja javnog poretka. Potreba da se nadzire usklađenost pravorijeka s javnim poretkom postoji zato što takva pravila mogu biti od takvog javnog interesa da se njihova primjena ne može isključiti voljom stranaka.

37 Presuda od 1. lipnja 1999., Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, t. 35.)

38 Presuda od 1. lipnja 1999., Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, t. 36.)

39 Za pregled sudske prakse o javnom poretku u pravu Unije vidjeti mišljenje nezavisnog odvjetnika M. Szpunara u predmetu Real Madrid Club de Fútbol (C-633/22, EU:C:2024:127, t. 71. do 103.). Za prvotnu kritiku obveze nacionalnih sudova da nadziru poštovanje javnog poretka Unije, čiji je sadržaj nejasan, vidjeti Prechal, S. i Shelkoplyas, N., „National procedures, public policy and EC law. From Van Schijndel to Eco Swiss and beyond”, *European Review of Private Law*, sv. 12. (5), 2004., str. 589., na str. 606. do 608.

40 U presudi od 26. listopada 2006., Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, t. 35. i 38.), Sud je potvrdio da se obveza nadziranja po službenoj dužnosti nepoštenih odredbi u potrošačkim ugovorima odnosi na javni poredak.

41 Vidjeti u tom pogledu i mišljenje nezavisne odvjetnice J. Kokott u predmetu PL Holdings (C-109/20, EU:C:2021:321, t. 43. do 46.).

42 Presuda od 23. ožujka 1982., Nordsee (102/81, EU:C:1982:107, t. 11.). Vidjeti i presudu od 6. ožujka 2018., *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158, t. 55.), u kojoj je Sud razlikovao arbitražu predviđenu bilateralnim ugovorima o ulaganju od trgovačke arbitraže na osnovi toga da se potonja arbitraža temelji na stranačkoj autonomiji stranaka o kojima je riječ. Vidjeti i presudu od 12. lipnja 2014., Ascendi Beiras Litoral e Alta, Auto Estradas das Beiras Litoral e Alta (C-377/13, EU:C:2014:1754, t. 27. i navedena sudska praksa), u kojoj je Sud utvrdio da „u okviru konvencionalne arbitraže ne postoji obaveza, ni zakonska ni stvarna, za […] stranke da svoje sporove povjere arbitraži”.

73. Suprotno tomu, kao što je to nizozemska vlada tvrdila na raspravi, FIFA-ina pravila su obvezna, a slobodna volja stranaka da povjere spor CAS-u nije očita [43].

74. U predmetu Mutu i Pechstein ESLJP je razmatrao upravo to pitanje kada je analizirao razlike između trgovačke arbitraže i ISU-ovih obveznih arbitražnih pravila [44]. Sportski sudionici ne mogu odabrati da svoje sporove, u kojima osporavaju FIFA-ina pravila ili odluke, povjere bilo kojem drugom sustavu za odlučivanje osim FIFA-inu unutarnjem stegovnom postupku i posljedično CAS-u. Neprihvaćanjem CAS-ove obvezne nadležnosti igrače se sprečava da igraju [45], a klubove da se natječu.

75. Stoga je za igrače i klubove CAS-ova nadležnost obvezna i oni je ne odabiru svojevoljno [46]. Prema tome, ona ne odražava njihov vlastit odabir da se isključi pristup sudu i spriječi primjena određenih pravnih pravila na spor koji se između njih vodi. Prema mojem mišljenju, to ima posljedice za opseg sudskog nadzora koji bi nacionalni sudovi trebali moći provoditi u odnosu na pravo Unije (vidjeti u nastavku odjeljak IV. B 3. b)).

76. Druga je razlika između trgovačke arbitraže i sustava za rješavanje sporova u skladu sa Statutom FIFA-e samodostatnost potonjeg sustava u pogledu izvršenja.

77. Ako jedna od stranaka u trgovačkoj arbitraži odbije izvršiti arbitražni pravorijek, druga stranka morat će se obratiti redovnim sudovima da ga izvrše. Kao što je to Sud pojasnio u presudi Nordsee (vidjeti točke 65. i 66. ovog mišljenja), kad se zahtijeva izvršenje unutar Europske unije, sud države članice imat će priliku provesti nadzor usklađenosti arbitražnog pravorijeka s pravom Unije i, po potrebi, uputiti Sudu zahtjev za prethodnu odluku.

78. Suprotno tomu, ako stranka odbije izvršiti CAS-ov pravorijek jer smatra da se njime povređuje pravo Unije, ne može samo odbiti postupiti u skladu s takvim pravorijekom niti FIFA treba pokrenuti postupak izvršenja pred nacionalnim sudom. FIFA može sama izvršiti pravorijek. Naime, u ovom je slučaju mogla provesti sankcije i zabraniti registraciju igrača a da se pritom ne obrati sudu [47].

79. U takvom samoizvršavajućem sustavu malo je vjerojatno da će pitanje usklađenosti arbitražnog pravorijeka s pravom Unije razmatrati „sud” u smislu članka 267. UFEU-a u postupku izvršenja.

[43] Vidjeti i detaljno pojašnjenje J. Paulssona: „Obično se isključiva nadležnost sportskih tijela utvrđuje statutima federacija kojima se dodjeljuju licence za natjecanje tijekom sezone ili odobrenja za sudjelovanje u određenim događanjima. Federacija o kojoj je riječ obično postoji desetljećima, ako ne i generacijama, te je bez ikakvog vanjskog utjecaja razvila više ili manje složen i u potpunosti originalan postupak za rješavanje sporova. Suprotno tomu, stranka protiv koje se vodi takav postupak često ga doživljava kao što bi turist doživio uragan na Fidžiju: kao zastrašujući i izdvojeni događaj u njegovu životu za koji je potpuno nespreman”. Paulsson J. (bilješka 2. ovog mišljenja), 361.

[44] Presuda ESLJP-a od 4. veljače 2019., Mutu i Pechstein protiv Švicarske, CE:ECHR:2018:1002JUD004057510, t. 103. do 108.

[45] Presuda od 21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija (C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 223.). Presuda ESLJP-a od 4. veljače 2019., Mutu i Pechstein protiv Švicarske, CE:ECHR:2018:1002JUD004057510, t. 113.

[46] Naime, ESLJP je utvrdio da se, u usporedbi s ISU-ovim pravilima, FIFA-inim pravilima iz 2001. ne sprečava igrače da pristupe redovnim sudovima i da ona stoga ne dovode do prisilne arbitraže. Situacija je svakako drukčija u sadašnjem članku 59. stavku 2. Statuta FIFA-e, koji je usklađen s ISU-ovim pravilima. Presuda ESLJP-a od 4. veljače 2019., Mutu i Pechstein protiv Švicarske, CE:ECHR:2018:1002JUD004057510, t. 116.

[47] FIFA je na raspravi potvrdila da se njezine ovlasti temelje na članku 21. Disciplinskog kodeksa FIFA-e koji je dostupan na: https://digitalhub.fifa.com/m/59dca8ae619101cf/original/FIFA-Disciplinary-Code-2023.pdf.

80. Stoga je moguće da pravni lijekovi koje se smatralo dostatnima za jamčenje djelotvorne sudske zaštite i ujednačenosti prava Unije u kontekstu trgovačke arbitraže nisu dovoljni u sustavu samodostatne obvezne arbitraže o kakvom je riječ u ovom predmetu (vidjeti točke 111. do 114. ovog mišljenja).

81. Zbog tih dvaju razloga smatram da pravila koja su utvrđena za trgovačku arbitražu u okviru smjera u sudskoj praksi proizišlog iz presuda Nordsee i EcoSwiss nisu prikladna za FIFA-in sustav obvezne arbitraže koji provodi CAS.

2. Primjenjivost sudske prakse proizišle iz presude Achmea

82. Royal Football Club Seraing i Doyen Sports pozvali su se na presudu Achmea i tvrdili da nad arbitražnim pravorijecima koje donese CAS istinski sudski nadzor treba provesti nacionalni sud koji mora moći uputiti Sudu pitanja o tumačenju prava Unije.

83. Komisija se u svojim pisanim očitovanjima pozvala i na presudu Achmea kako bi tvrdila da nacionalni sudovi moraju moći nadzirati, među ostalim, arbitrabilnost spora.

84. Podsjećam na to da je u presudi Achmea Sud odbio mogućnost da se arbitraži povjeri spor koji uključuje države članice na temelju bilateralnih ugovora o ulaganju (*bilateral investment treaties*, u daljnjem tekstu: BIT-ovi). Države članice su pri sklapanju navedenih sporazuma isključile nadležnost vlastitih sudova u sporovima između ulagača i države, iako se takvi sporovi mogu odnositi na primjenu ili tumačenje prava Unije. Kako je to izrazio Sud, države članice tako su u cijelosti isključile moguće povrede prava Unije „iz sustava pravnih lijekova čija im je uspostava naložena člankom 19. stavkom 1. drugim podstavkom UEU-a u područjima obuhvaćenima pravom Unije”[48].

85. Moje je shvaćanje da je temeljni razlog presude Achmea prije svega načelo uzajamnog povjerenja[49]. Prihvaćanjem da se određeni sporovi isključe iz nadležnosti sudova država članica ne samo da se ne osigurava djelotvorna sudska zaštita, nego se šalje i pogrešna poruka da ti sudovi možda nisu dovoljno neovisni i nepristrani da odlučuju o sporovima koje ulagači pokreću protiv država članica.

86. Primjena prava Unije uvelike ovisi o uzajamnom povjerenju među državama članicama u njihove sudove. Zbog toga, kao i zato da se osigura jedinstveno tumačenje prava Unije u okviru prethodnog postupka[50], arbitražne klauzule u BIT-ovima između država članica Sud je smatrao protivnim pravu Unije.

87. To tumačenje presude Achmea potkrepljuje činjenica da se, za razliku od trgovačke arbitraže, u toj presudi Sud nije bavio pitanjem bi li naknadni nadzor koji nacionalni sudovi provode nad arbitražnim pravorijecima proizišlim iz BIT-ova mogao otkloniti nepostojanje djelotvorne sudske zaštite[51]. Naprosto je smatrao da opći sporazumi kojima se isključuje nadležnost nacionalnih

[48] Presuda od 6. ožujka 2018., Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, t. 55.)

[49] Presuda od 6. ožujka 2018., Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, t. 34.). Vidjeti i Centeno Huerta, S. i Kuplewatzky, N., „On *Achmea*, the autonomy of Union law, mutual trust and what lies ahead”, *European Papers I*, sv. 4. (1), 2019., str. 61., na str. 65. do 68.

[50] Presuda od 6. ožujka 2018., Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, t. 36. i 37.)

[51] Presuda od 6. ožujka 2018., Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, t. 20., 52. i 53.)

sudova nisu prihvatljivi. Stoga se argumenti udruge Royal Football Club Seraing i društva Doyen Sports u pogledu potrebe za istinskim sudskim nadzorom arbitražnog pravorijeka (vidjeti točku 82. ovog mišljenja) ne mogu temeljiti na presudi Achmea.

88. Isto tako, Sud je u presudi PL Holdings utvrdio da se nevaljanost arbitražnog pravorijeka donesenog u skladu s BIT-om ne može otkloniti redefiniranjem arbitražnog postupka kao dobrovoljne *ad hoc* arbitraže, samo zato što država članica nije osporavala ništavost arbitražne klauzule u skladu s BIT-om u konkretnom arbitražnom postupku [52].

89. Belgijska pravila koja se primjenjuju na spor o kojem je riječ, zajedno s CAS-ovom obveznom nadležnošću u skladu sa Statutom FIFA-e, dovode do toga da se na sličan način sprečava nacionalne sudove da osiguraju djelotvornu sudsku zaštitu prava koja su pojedincima zajamčena pravom Unije. Mislim da to ipak nije dovoljno da se FIFA-in arbitražni sustav usporedi s vrstom arbitražne nadležnosti o kojoj je riječ u presudi Achmea. Smatram i da se u ovom slučaju ne može primijeniti isto rasuđivanje koje se temelji na uzajamnom povjerenju.

90. Tri su razloga za to razlikovanje. Kao prvo, u ovom se predmetu ne dovodi u pitanje načelna usklađenost FIFA-ina arbitražnog sustava s pravom Unije [53]. Većina sudionika u ovom postupku zapravo se slaže da je arbitraža u sportu korisna. Slično tomu, Europski parlament izdao je 2012. rezoluciju o europskoj dimenziji u sportu, u kojoj je priznao „legitimnost sportskih sudova za rješavanje sporova u sportu, pod uvjetom da poštuju temeljna prava osoba na pošteno suđenje” [54].

91. Stoga se ne postavlja pitanje mogućeg nepostojanja arbitrabilnosti, kao što to ističe Komisija.

92. Kao drugo, CAS-ova obvezna i isključiva nadležnost o kojoj je riječ u ovom predmetu ne proizlazi iz međunarodnog sporazuma koji su sklopile države članice ili koji je sklopljen između njih niti iz njihova izvršavanja javne ovlasti. Zapravo proizlazi iz Statuta FIFA-e, privatne organizacije. Tim se statutom ni na koji način ne obvezuje niti ograničava države članice kad je riječ o osiguranju djelotvorne sudske zaštite u okviru njihovih pravosudnih sustava. Stoga države članice nisu pristale ni na kakvo isključenje nadležnosti svojih sudova.

93. Kao treće, presuda Achmea upućena je državama članicama i u toj se presudi od njih traži da uklone štetne posljedice koje arbitražne klauzule u skladu s BIT-ovima imaju za načelo uzajamnog povjerenja u njihove pravosudne sustave [55]. To se može postići na različite načine. Države članice

[52] Presuda od 26. listopada 2021., PL Holdings (C-109/20, EU:C:2021:875, t. 54.)

[53] To ne znači da ne postoji akademska kritika CAS-a. Primjerice, neki ga autori kritiziraju zbog problematičnih slučajeva nepoštovanja ljudskih prava: „U okviru sportske arbitraže koju izvršava CAS, dok god se naziva ‚arbitražom', mogu se upotrebljavati fleksibilnosti arbitraže kako bi se zaobišli zahtjevi u pogledu ljudskih prava”. Shahlaei, F., „The collision between human rights and arbitration: The game of inconsistencies at the Court of Arbitration for Sport”, *Arbitration International*, sv. 40. (2), 2024., str. 169., na str. 203. Drugi autori općenitije upućuju na opasnost koju CAS predstavlja za sudsku zaštitu. Vidjeti u tom pogledu Anderson, J., „‚Taking sports out of the courts': Alternative dispute resolution and the international Court of Arbitration for Sport”, *Journal of Legal Aspects of Sport*, sv. 10., 2000., str. 123. Naposljetku, CAS se kritiziralo i zbog nedostatka odgovarajućeg poštovanja prava Unije. Vidjeti Duval, A., „Towards a transnational *Solange*: The Court of Arbitration for Sport and EU law” u Hörnle, T., Möllers, C. i Wagner, G. (ur.), *Gerichte und ihre Äquivalente*, Nomos, 2020., str. 33.

[54] Rezolucija Europskog parlamenta od 2. veljače 2012. o europskoj dimenziji u sportu (2011/2087(INI)) (SL 2013., C 239E, str. 46.). Na temelju te izjave A. Duval zagovarao je pristup nacionalnih sudova nalik onomu u predmetu Solange kad nadziru CAS-ove arbitražne pravorijeke. Duval, A. (bilješka 53. ovog mišljenja), str. 42.

[55] U pogledu toga kako to napreduje vidjeti Biondi, A. i Sangiuolo, G., „Three years after *Achmea*: What is said, what is unsaid, and what could follow”, u Biondi, A. i Sangiuolo, G. (ur.), *The EU and the Rule of Law in International Economic Relations – An Agenda for an Enhanced Dialogue*, Edward Elgar, 2021. Za posljedice u postupcima pred sudovima koji odlučuju između ulagača i države vidjeti Centeno Huerta, S. i Kuplewatzky, N. (bilješka 49. ovog mišljenja), str. 68. do 74.

mogu ponovno tumačiti te ugovore[56], povući se iz njih[57] ili ne dati nikakav učinak arbitražnim pravorijecima koji se na njima temelje[58]. Međutim, čak i da Sud smatra da FIFA-ina pravila o CAS-ovoj nadležnosti u načelu nisu usklađena s pravom Unije (što nije pitanje koje se javlja u ovom predmetu), jedini način da države članice primijene to utvrđenje jest da njihovi sudovi ne priznaju takve arbitražne pravorijeke. Svaka promjena u arbitražnom sustavu u nogometu neizbježno bi ovisila o volji FIFA-e.

94. Prema tome, osim što ponavlja važnost djelotvorne sudske zaštite i ujednačenosti prava Unije, čini se da presuda Achmea, u pogledu pitanja koja se javljaju u ovom predmetu, ne nadograđuje sudsku praksu proizišlu iz presude EcoSwiss. U tom je pogledu FIFA pravilno istaknula na raspravi da Sud nije naveo presudu Achmea u svojoj presudi International Skating Union, kad je analizirao sportsku arbitražu u koju je uključen CAS.

3. Obvezna sportska arbitraža u koju je uključen CAS i djelotvorna sudska zaštita

95. Kao što sam ranije istaknula (vidjeti odjeljak IV. B 1.), postoje dvije važne razlike između trgovačke arbitraže i sportske arbitraže u koju je uključen CAS: potonja je, kao prvo, obvezna i, kao drugo, samoizvršavajuća. Smatram da te razlike zahtijevaju posebnu ocjenu u kontekstu načela djelotvorne sudske zaštite, i to kako u odnosu na pitanje pristupa sudovima tako i na pitanje opsega sudskog nadzora.

96. Prema mojem shvaćanju te presude, Sud je to već istaknuo u presudi International Skating Union[59]. Međutim, Sud u tom predmetu nije razmatrao ovlasti ni obveze nacionalnih sudova. Samo je ispitao utjecaj ISU-ovih pravila na povredu prava tržišnog natjecanja. Čini se da je Sud naglašavanjem obvezne i isključive prirode CAS-ove nadležnosti kao razloga zbog kojeg je ISU-ova povreda prava tržišnog natjecanja tim veća[60] ipak predložio da takva arbitraža zahtijeva poseban pristup.

97. Na raspravi u ovom predmetu nizozemska vlada tražila je od Suda i da primijeni poseban pristup u odnosu na obveznu arbitražu, kao što je sportska arbitraža u skladu sa Statutom FIFA-e. Jedan od razloga takvog zahtjeva jest potreba da se sustav trgovačke arbitraže očuva u sadašnjem obliku.

98. Slažem se s navedenim. Ako se obveznom sportskom arbitražom zahtijevaju pravila koja pružaju širi pristup pravosuđu i širi opseg nadzora kako bi se ispunili zahtjevi djelotvorne sudske zaštite, treba je razlikovati od trgovačke arbitraže koja se dobrovoljno prihvaća, a u kojoj se arbitražni pravorijeci mogu nadzirati samo iznimno i zbog ograničenih razloga.

99. Stoga se sudska praksa proizišla iz presude EcoSwiss ne bi trebala automatski prenijeti na ocjenu obvezne sportske arbitraže, kao što je ona o kojoj je riječ u ovom predmetu. U nastavku ću, u tom kontekstu, razmotriti pristup sudovima (pod a)) i opseg nadzora (pod b)).

[56] Presuda od 18. studenoga 2003., Budějovický Budvar (C-216/01, EU:C:2003:618, t. 169.)

[57] Presuda od 18. studenoga 2003., Budějovický Budvar (C-216/01, EU:C:2003:618, t. 170.). Unija je to učinila u odnosu na Ugovor o energetskoj povelji. Vidjeti Prijedlog odluke Vijeća o povlačenju Unije iz Ugovora o energetskoj povelji (COM/2023/447 *final*), koji je Vijeće odobrilo 7. ožujka 2024.; Odluka Vijeća (EU) 2024/1638 od 30. svibnja 2024. o povlačenju Unije iz Ugovora o energetskoj povelji (ST/6509/2024/INIT; SL 2024./1638, L).

[58] Kao što je to učinjeno u rješenju od 21. rujna 2022., Romatsa i dr. (C-333/19, EU:C:2022:749, t. 43.).

[59] Presuda od 21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija (C-124/21 P, EU:C:2023:1012)

[60] Presuda od 21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija (C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 228.)

a) Pristup sudovima

100. Samoizvršavajuća priroda CAS-ovih pravorijeka u FIFA-inu sustavu neizbježno i znatno smanjuje mogućnost da se nacionalnim sudovima upute predmeti koji se odnose na taj pravorijek.

101. U slučaju trgovačke arbitraže Sud nije morao razmatrati pitanje pristupa sudu jer se pretpostavilo da bi se taj pristup u svakom slučaju osigurao u fazi izvršenja.

102. Međutim, zbog samoizvršavajuće prirode FIFA-ina arbitražnog sustava postavlja se pitanje koje pravne lijekove države članice trebaju osigurati kako bi se zajamčila djelotvorna sudska zaštita od CAS-ova pravorijeka kojim se potencijalno povređuju prava zajamčena pravom Unije.

103. O tom se pitanju diskutiralo u pisanim očitovanjima stranaka i na raspravi. Primjerice, Komisija je smatrala da mora postojati određena vrsta izravnog osporavanja koja uključuje sudski nadzor CAS-ova pravorijeka. To bi značilo da treba biti dostupna tužba koja može voditi ka ukidanju pravorijeka i proglašenju nevaljanosti FIFA-inih pravila za koja se utvrdilo da povređuju pravo Unije. Ostali su, poput FIFA-e, smatrali da izravna tužba nije nužna. Dovoljno bi bilo neizravno osporavanje, poput tužbe za naknadu štete.

104. Smatram da je Sud već razjasnio tu dvojbu u presudi International Skating Union. Kao prvo, smatrao je da se, u situacijama u kojima sportske organizacije nalažu arbitražu klubovima i igračima, zahtjev sudskog nadzora koji provode nacionalni sudovi „nalaže tim više”[61]. Osim toga, pojasnio je da okolnost da osoba može podnijeti zahtjev za naknadu štete ne može nadoknaditi nepostojanje pravnog sredstva koje bi toj osobi omogućilo da pokrene postupak pred nadležnim nacionalnim sudom kako bi ishodila prekid tog postupanja ili, ako to postupanje čini akt, nadzor i poništenje tog akta[62].

105. Stoga se načelom djelotvorne sudske zaštite zahtijeva postojanje izravnog sudskog puta koji omogućava ocjenu i po potrebi sprječavanje primjene FIFA-inih pravila koja su protivna pravu Unije. Arbitražni pravorijek kojim se utvrđuje usklađenost FIFA-inih pravila s pravom Unije ne može biti prepreka ovlastima nacionalnih sudova da sami provjere takvu usklađenost, pri čemu, ako je potrebno, mogu uputiti Sudu pitanje o tumačenju prava Unije.

106. Prema tome, proglašavanje arbitražnog pravorijeka pravomoćnim u pogledu zaključka iz tog pravorijeka da pravo Unije nije povrijeđeno protivno je načelu djelotvorne sudske zaštite.

107. Stoga se nacionalno pravilo kao što je ono o kojem je riječ u glavnom postupku, kojim se CAS-ov arbitražni pravorijek proglašava pravomoćnim, mora izuzeti iz primjene kako bi se nacionalnom sudu omogućilo da izvršava svoju ovlast sudskoga nadzora usklađenosti FIFA-inih pravila s pravom Unije[63].

[61] Presuda od 21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija (C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 193.)

[62] Presuda od 21. prosinca 2023., International Skating Union/Komisija (C-124/21 P, EU:C:2023:1012, t. 201.)

[63] FIFA, UEFA i URBSFA tvrdile su da su Royal Football Club Seraing i Doyen Sports imali na raspolaganju brojne sudske pravne lijekove u Belgiji, što i potvrđuju drugi sudski postupci koji su pokrenuti usporedo s glavnim postupkom u ovom slučaju (poput nekoliko tužbi podnesenih Tribunalu de première instance de Liège (Prvostupanjski sud u Lièguu, Belgija)). U okviru tog se argumenta ne navodi ništa o neusklađenosti pravila o pravomoćnosti sa zahtjevom djelotvorne sudske zaštite u postupku iz kojeg je proizišao zahtjev za prethodnu odluku u ovom predmetu. Svaki postupak koji je dostupan u skladu s nacionalnim pravom mora sam po sebi biti djelotvoran. To znači da nije dovoljno da se postupak može pokrenuti, nego i da sud koji odlučuje o predmetu ima stvarnu ovlast ocijeniti navode koji su mu izneseni zahtjeve koji su mu podneseni i odlučiti o zahtjevima stranaka.

b) Opseg nadzora

108. Ograničeni sudski nadzor u trgovačkoj arbitraži, prema mojem mišljenju, nije dovoljan u kontekstu FIFA-ina obveznog i isključivog arbitražnog sustava.

109. Sudska praksa proizišla iz presude EcoSwiss pokazuje da opseg sudskog nadzora može biti ograničen na pitanja javnog poretka. Iako točno značenje i područje primjene javnog poretka Europske unije nisu jasno utvrđeni, čini se da se taj pojam ne odnosi na sva pravila Unije, nego samo na pravila od veće javne važnosti.

110. Nadzor javnog poretka stoga se ne odnosi nužno na svako pravilo prava Unije kojim se pojedincu dodjeljuje pravo.

111. To je prihvatljivo u trgovačkoj arbitraži, s obzirom na to da se može smatrati da su stranke dobrovoljno izuzele iz primjene određena pravila pravnog sustava, ali nisu mogle izuzeti iz primjene pravila javnog poretka.

112. Međutim, u obveznoj arbitraži, kao što je CAS-ova arbitraža u skladu sa Statutom FIFA-e, izuzimanje određenih pravila Unije iz primjene na situaciju stranaka nije njihov slobodan odabir.

113. Prema tome, razlozi kojima se opravdava ograničen opseg sudskog nadzora u trgovačkoj arbitraži ne mogu se jednostavno primijeniti na obveznu arbitražu.

114. Nacionalni sud stoga mora moći provesti nadzor FIFA-inih pravila u odnosu na sva pravila prava Unije, neovisno o postojanju CAS-ovog pravorijeka.

115. Trebao bi imati mogućnost provesti takav nadzor neovisno o tome kako mu je predmet stigao: izravno kao tužba za izvršenje ili neizravno kao dodatak drugoj tužbi (kao što je to slučaj u ovom predmetu).

116. Posljednje pitanje koje se ne može zanemariti i koje je postavljeno na raspravi jest primjenjivost Njujorške konvencije[64], čije su stranke sve države članice[65]. Iako Njujorška konvencija nije obvezujuća za Europsku uniju, u skladu s načelom dobre vjere koje proizlazi iz običajnog prava, Sud je ranije uzimao u obzir i međunarodne obveze država članica[66].

117. Sve stranke na raspravi složile su se da se Njujorška konvencija primjenjuje na CAS-ove pravorijeke.

[64] Konvencija Ujedinjenih naroda o priznavanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka (New York, 10. lipnja 1958.)

[65] Komisija je na raspravi tvrdila da je Sud dužan tumačiti pravo Unije u skladu s Njujorškom konvencijom kako bi izbjegao da se države članice obveže na povredu njihovih međunarodnih obveza, pri čemu se pozvala na presudu od 3. lipnja 2008., Intertanko i dr. (C-308/06, EU:C:2008:312).

[66] Presuda od 3. lipnja 2008., Intertanko i dr. (C-308/06, EU:C:2008:312, t. 52.). Vidjeti i presudu od 14. ožujka 2024., Komisija/Ujedinjena Kraljevina (Presuda Vrhovnog suda) (C-516/22, EU:C:2024:231, t. 126.).

118. To nije očito samo po sebi. Umjesto toga, moguće je zaključiti da obvezna arbitraža ne ispunjava zahtjev iz članka II. stavka 1. Njujorške konvencije [67]. Jednostavno rečeno, stranke se nisu „obvezale", prema mojem shvaćanju slobodno i suglasno, povjeriti arbitraži sve svoje nesuglasice ili dio njih [68].

119. To bi tumačenje omogućilo nacionalnim sudovima da tumače Njujoršku konvenciju na način da se ne primjenjuje na vrstu obvezne arbitraže kao što je FIFA-ina sportska arbitraža [69].

120. Međutim, ako se Njujorška konvencija primjenjuje, smatram da njezine odredbe nisu protivne tumačenju djelotvorne sudske zaštite koje predlažem u pogledu obvezne arbitraže.

121. Člankom V. stavkom 2. točkom (b) Njujorške konvencije sudski nadzor arbitražnih pravorijeka ograničava se na pitanja javnog poretka [70]. Ta odredba nema autonomno značenje u konvenciji, nego se određuje temeljem prava država potpisnica te konvencije [71].

122. Jedan način pristupanja mogućoj primjenjivosti Njujorške konvencije stoga jest da se kao dio javnog poretka, za potrebe te konvencije, tumači Unijino načelo djelotvorne sudske zaštite, kojim se u slučajevima obvezne arbitraže zahtijeva potpun sudski nadzor [72]. To bi načelo stoga služilo kao posrednik za potpuni nadzor arbitražnog pravorijeka u odnosu na primjenjivo pravo Unije.

4. Međuzaključak

123. S obzirom na prethodno navedeno, smatram da Sud treba nadopuniti svoju presudu International Skating Union i razviti zaseban pristup sudskom nadzoru arbitražnih pravorijeka koji proizlaze iz obvezne arbitraže, kao što je ona pred CAS-om na temelju Statuta FIFA-e.

124. U tom pogledu smatram da djelotvorna sudska zaštita zahtijeva da se pristup nacionalnim sudovima i njihove ovlasti nadzora prošire u odnosu na obveznu arbitražu izvan njihovih trenutačnih ovlasti u odnosu na trgovačku arbitražu.

125. Izravan pristup osporavanju FIFA-inih pravila, unatoč tomu što se u CAS-ovu pravorijeku potvrđuje valjanost potonjih, treba biti dostupan subjektima koji tvrde da su im povrijeđena prava zajamčena pravom Unije. Opseg nadzora ne bi trebao biti ograničen na javni poredak, nego bi trebao uključivati sve relevantne odredbe prava Unije. Provođenje takvog nadzora trebalo bi biti

[67] „Svaka država ugovornica priznaje pismeni ugovor kojim se stranke obvezuju da stave u nadležnost arbitraži sve sporove ili neke od sporova koji nastanu ili bi mogli nastati između njih po određenom pravnom odnosu, ugovornom ili neugovornom, koji se odnosi na pitanje koje je prikladno za rješavanje arbitražom."

[68] Vidjeti i Born, G. B., *International Commercial Arbitration*, 3. izdanje, Wolters Kluwer, 2020., str. 275., u kojem se iznose komparativno zakonodavstvo i sudska praksa (primjerice iz Sjedinjenih Američkih Država, Kanade, Ujedinjene Kraljevine, Japana, Francuske i Njemačke) u kojima se primjenjuje sličan pristup u tumačenju tog članka. Za sličan argument da se konvencija primjenjuje samo na arbitražu koja se dobrovoljno prihvaća, u kojem se upućuje na članak I. stavak 2. Njujorške konvencije („Izraz ‚arbitražni pravorijek' ne uključuje samo pravorijeke koje su donijeli arbitri imenovani za svaki predmet zasebno, nego i pravorijeke koje su donijela stalna arbitražna tijela kojima su se stranke obratile."), vidjeti Wolff, R., *New York Convention: Article-by-Article Commentary*, Bloomsbury Collections, 2019., str. 37.

[69] (Ponovno) tumačenje međunarodne konvencije koja je obvezujuća za državu članicu smatralo se mogućnošću da potonja ispuni obveze koje ima u skladu s člankom 351. UFEU-a. Vidjeti presudu od 18. studenoga 2003., Budějovický Budvar (C-216/01, EU:C:2003:618, t. 169.).

[70] U članku V. stavku 2. točki (b) navodi se: „Priznanje i izvršenje arbitražne odluke mogu također biti odbijeni ako nadležno tijelo u zemlji u kojoj se traži priznanje ili izvršenje odluke utvrdi: […] (b) da bi priznanje ili izvršenje odluke bilo protivno javnom poretku te zemlje."

[71] U pravnoj su je teoriji opisali kao „neukroćenog konja". Chatterjee, C. i Lefcovitch, A., „Recognition and enforcement of arbitral awards: How effective is Article V of the New York Convention of 1958?", *International In-House Counsel Journal*, sv. 9., 2016., str. 1., na str. 10.

[72] Isto tako, nezavisni odvjetnik A. Tizzano predložio je da se pravo na pošteno suđenje definira kao dio javnog poretka Unije. Vidjeti mišljenje nezavisnog odvjetnika A. Tizzana u predmetu Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:265, t. 57. do 61.).

moguće u svim sudskim postupcima, neovisno o tome jesu li pokrenuti izravnim osporavanjem FIFA-inih pravila, u okviru postupka izvršenja CAS-ova arbitražnog pravorijeka, ili akcesorno u okviru druge vrste postupka, kao što je onaj koji se pokreće tužbom za naknadu štete.

126. Na temelju takvog pristupa FIFA-inu sustavu obvezne arbitraže koju provodi CAS, predlažem Sudu da na prvo pitanje suda koji je uputio zahtjev odgovori tako da članak 19. stavak 1. UEU-a, u vezi s člankom 267. UFEU-a i člankom 47. Povelje, treba tumačiti na način da mu se protivi primjena odredbi nacionalnog prava kao što su članak 24. i članak 1713. stavak 9. belgijskog Zakonika o sudovima, kojima se utvrđuje načelo pravomoćnosti, na arbitražni pravorijek čiju je usklađenost s pravom Unije ispitao sud države koja nije članica Europske unije, koji nije ovlašten Sudu uputiti prethodno pitanje.

C. Drugo pitanje

127. Sud koji je uputio zahtjev drugim pitanjem u biti pita protivi li se načelu djelotvorne sudske zaštite, u vezi s člankom 267. UFEU-a, pravilo nacionalnog prava kojim se arbitražnom pravorijeku daje oboriva dokazna snaga u odnosu na treće strane, kad usklađenost s pravom Unije ispituje sud treće zemlje.

128. Osim udruge Royal Football Club Seraing i društva Doyen Sports, svi ostali sudionici slažu se da pravila o dokaznoj snazi arbitražnih pravorijeka znatno ne utječu na djelotvornu sudsku zaštitu.

129. Royal Football Club Seraing i Doyen Sports tvrde da se nacionalnim pravilima u skladu s kojima arbitražni pravorijek ima *prima facie* dokaznu snagu u odnosu na treće strane pretjerano otežava ostvarivanje prava na djelotvornu sudsku zaštitu, prije svega promjenom pravila koja se obično primjenjuju na teret dokazivanja.

130. Suprotno tomu, FIFA i UEFA, koje podupire URBSFA, tvrde da je pravilo o dokaznoj snazi samo oboriva pretpostavka i da, osim toga, postoji pravni lijek u nacionalnom pravu koji omogućuje nacionalnom sudu da odbije priznati ili izvršiti arbitražni pravorijek na način koji je u skladu sa zahtjevima ekvivalentnosti i djelotvornosti.

131. Komisija smatra da se nacionalnim pravilima o kojima je riječ prekomjerno ne ugrožava pravo na djelotvornu sudsku zaštitu jer se ta pravila primjenjuju samo na činjenična pitanja koja su se utvrdila u arbitražnom pravorijeku.

132. Slažem se s Komisijom.

133. Važno je da nacionalno pravilo, kako ga je pojasnio sud koji je uputio zahtjev, ne sprečava sud o kojem je riječ da osigura puni učinak prava Unije te da, ako to smatra potrebnim, uputi zahtjev za prethodnu odluku.

134. Oboriva pretpostavka dokazne snage, prema mojem mišljenju, ne sprečava nacionalne sudove da ispunjavaju obveze koje imaju u skladu s člankom 19. stavkom 1. UEU-a, s obzirom na to da i dalje mogu osigurati punu primjenu prava Unije, ako je potrebno upućivanjem Sudu zahtjeva za prethodnu odluku.

135. Zaključno, predlažem da se na drugo pitanje suda koji je uputio zahtjev odgovori tako da se članku 19. stavku 1. UEU-a, u vezi s člankom 267. UFEU-a i člankom 47. Povelje, ne protivi pravilo nacionalnog prava kojim se arbitražnom pravorijeku daje oboriva dokazna snaga u odnosu na treće strane, kad usklađenost s pravom Unije ispituje sud treće zemlje.

V. Zaključak

136. S obzirom na prethodno navedeno, predlažem Sudu da na prethodna pitanja koja je uputio Cour de cassation (Kasacijski sud, Belgija) odgovori na sljedeći način:

1. Članak 19. stavak 1. UEU-a, u vezi s člankom 267. UFEU-a i člankom 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima,

   treba tumačiti na način da mu se protivi primjena odredbi nacionalnog prava kao što su članak 24. i članak 1713. stavak 9. belgijskog Zakonika o sudovima, kojima se utvrđuje načelo pravomoćnosti, na arbitražni pravorijek čiju je usklađenost s pravom Unije ispitao sud države koja nije članica Europske unije, koji nije ovlašten Sudu uputiti prethodno pitanje.

2. Članak 19. stavak 1. UEU-a, u vezi s člankom 267. UFEU-a i člankom 47. Povelje Europske unije o temeljnim pravima,

   treba tumačiti na način da mu se ne protivi pravilo nacionalnog prava kojim se arbitražnom pravorijeku daje oboriva dokazna snaga u odnosu na treće strane, kad usklađenost s pravom Unije ispituje sud treće zemlje.